

чітке визначення олігофренії було зв'язано також з адекватними уявленнями А.І. Селецького про клініку й структуру даної вади й системному недорозвиненні вищої нервової діяльності цих дітей. Виходячи із симптоматики олігофренії, А.І. Селецький з достатньою повнотою розкрив особливості вищих психічних функцій цих дітей, що й дозволило внести цілий ряд змін у систему педагогічного впливу в плані навчання й виховання дітей з олігофренією. Динамічний підхід до розвитку олігофренії дозволив А.І. Селецькому побачити той специфічний шлях розвитку, який властивий цій групі дітей. Динаміка вивчення дітей з олігофренією дозволила довести ідентичність основних закономірностей розвитку психіки нормальної й аномальної дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Власова Т.А. Основные направления и задачи дальнейшего развития научных исследований в дефектологии / Т.А. Власова // Дефектология. - 1975. - № 5. - С. 3-10.
2. Иовчук Н.М. Психопатологические школьной дезадаптации. Материалы 2-го Международного Конгресса «Молодое поколение XXI века: актуальные проблемы социально-психологического здоровья». Минск, 3-6 ноября 2003 г. / Н.М. Иовчук. - Минск, 2003. - С. 31-34.
3. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дошкольная олигофренопедагогика / А.А. Катаева, Е.А. Стребелева. - М.: Владос, 1998. - 208 с.
4. Малофеев Н.Н. Современное состояние коррекционной педагогики / Н.Н. Малофеев // Дефектология. - 1997. - №7. - С. 3-11.
5. Малофеев Н.Н. Стратегия и тактика переходного периода в развитии отечественной системы специального образования и государственной системы помощи детям с особыми проблемами / Н.Н. Малофеев // Дефектология. - 1997. - № 6. - С. 3-10.

УДК: 376-056.263-053.4.015.311:504

СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ВАДАМИ СЛУХУ ЯК УМОВА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З НАВКОЛИШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Польова І.І.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті розглядається сутність сенсорного виховання дошкільників з вадами слуху. Вказується, що при слуховій депривації компенсаторними виступають інші модальності, такі як зорова, тактильна, вібраційна та ін.

The article considers the nature of sensory education in preschool children with hearing impairments. Specifies that the auditory derivation compensatory act other modalities such as visual, tactile vibration, etc.

Ключові слова: сенсорний розвиток, виховання, етапи навчання, завдання, уміння.

Ключевые слова: сенсорное развитие, воспитание, этапы обучения, задания, умения.

Keywords: sensor development, education, stages of learning, setting, skills.

Першочергового значення у відображенні оточуючої дійсності набуває сенсорне виховання. Проте повне і цілісне чуттєве відображення довкілля стає неможливим без участі інших видів сприймання, оскільки вони мають предметно-пізнавальне значення.

Пізнання оточуючого середовища дитиною завжди опосередковано дорослим. Знання про властивості предметів дитина отримує в процесі спілкування через мову, що сприймається нею на слух. Життєво і соціально значущі впливи середовища (подразнення) частіше і точніше відображаються через слух, що є вкрай складним для дітей з вадами слуху.

Повне або часткове порушення функцій слухового аналізатора обумовлює якісну своєрідність відчуттів і сприймань та призводить до значних ускладнень у сфері чуттєвого пізнання людини.

Предмети і явища довкілля різняться між собою якостями, властивостями, і відображення мозком цих предметів і явищ неможливе без відображення саме цих відмінностей. Через відчуття ми пізнаємо розмір, форму, колір, щільність, температуру, запах і смак оточуючих нас предметів, знайомимось із звуками, які вони видають.

Виявлено, що з першими діями дитини, які спрямовані на зовнішні об'єкти та їхнє місцерозташування, форму та певні особливості, пов'язується формування предметності сприймання. Саме предметність виступає запорукою константності та усвідомлення образів.

Втрата слуху у ранньому дитинстві вкрай негативно впливає на формування не лише другої сигнальної системи глухих, але й позначається на сенсорному розвитку. Повноцінність відображення оточуючого середовища у них помітно звукується. Це, в свою чергу, обмежує коло уявлень про властивості і якості оточуючих речей й явищ і надзвичайно обмежує можливості опосередкованого пізнання довкілля.

Безпосереднє, чуттєве пізнання дійсності є першим ступенем пізнання. У дошкільному віці (і далі) відбувається збагачення чуттєвого досвіду через такі модальності як: зоровий, слуховий, тактильно-руховий, шкірно-м'язовий, нюховий, смаковий, дотиковий. Вчені (С. М. Вайнермана, Л. В. Філіппова та ін.) констатують, що в дитячому віці не виявлено

оптимумів розвитку навіть стосовно елементарних сенсомоторних умінь, що попереджує перспективу сенсорного виховання. Розглянемо більш детально формування різних видів сприймання та наголосимо на виявлених у дослідженнях закономірностях.

У дітей з вадами слуху шкіряний аналізатор і відповідні відчуття тиску, температурні, тактильні, зорові повністю збережені.

Тактильні відчуття у поєднанні із кінестетичними (руховими) створюють дотик. Це відчуття має комплексний характер, що виникає в момент обмацування предмету. У ньому особливого значення набувають кінчики пальців, якими предмет наче-то "розглядається". За допомогою дотику пізнаються властивості предметів: їхній розмір, якість матеріалу, з якого вони зроблені, ін. В результаті цих відчуттів утворюється цілісний образ предмету.

Результати досліджень І.М.Соловйова, Г. П. Гозової доводять, що у дітей з вадами слуху формування дотику відбувається повільніше, ніж у чуючих, і розвивається своєрідно. Розпізнавання різних предметів шляхом дотику при відсутності зору, визначення їхньої форми, щільності, ваги, довжини у глухих більш ускладнене, ніж у чуючих. На відміну від чуючих однолітків дотикові рухи дітей з вадами слуху характеризуються бідністю і одноманітністю: глухі просто тримають предмет, не рухаючи руками, або обмацують двома пальцями окремі його ділянки. При цьому пласкі зображення предметів порівняно із об'ємними розпізнаються глухими дітьми з більшими утрудненнями - вони недостатньо приділяють увагу контуру предмета, що є важливим для його впізнання. Типовим є і те, що обстежуючи предмет шляхом обмацування, глухі діти, як зазначали вище названі вчені, маніпулювали ним, тобто здійснювали такі дії, які не в повній мірі забезпечували вихідні позиції для пізнання певного предмету.

Психологічна наука і практика (Я.А.Коменський, В. Н. Аванесова, Е. Г. Пілюгіна, Н. Н. Підд'яков, Л.І.Фомічова) переконливо довели, що знання, які отримані лише словесним шляхом і не підкріплені чуттєвим досвідом, є не виразними і не міцними.

У дослідженні встановлено, що пізнання дитиною навколишнього світу і його об'єктів, зокрема геометричних, кінетичних і динамічних властивостей, простору, часу відбувається в процесі практичної діяльності.

Створення цілісного образу, враховує всі властивості предмета. Тому сенсорні еталони (Л.А.Венгер) - визнають властивості і якості предмета.

Доведено, що вібрація впливає на різні ділянки шкіри, але найбільш чутливими є кінчики пальців, завдяки вібраційній чутливості розрізняється вібрація за частотою та силою. Особливого значення вібраційні відчуття набувають у дошкільників з вадами слуху під час сприймання усного мовлення. За допомогою вібрацій діти з вадами слуху відчувають темп, ритм мовлення, логічні наголоси. Відчуваючи характер вібрації мовних органів вчителя і власних, діти оволодівають вимовою, тобто вібраційні відчуття виступають компенсаторними.

Контроль за вимовою у чуючих дітей здійснюється за допомогою слуху. У цьому контролі великого значення набувають слухові образи слів. Це дає можливість помічати найменші помилки у власній вимові чи у вимові інших людей. У дітей з вадами слуху відсутні слухові образи слів, тому розвиток слухового сприймання є окремим завданням навчання дітей.

Дослідження показало, що тактильно-вібраційні та кінестетичні відчуття до деякої міри допомагають розвинути і функцію слуху, і є важливим допоміжним засобом при навчанні глухих дітей словесної мови. Проте, лише спеціально організоване навчання словесної мови є основним компенсаторним шляхом розвитку пізнавальної сфери дошкільника з вадами слуху.

Компенсація втраченого слухового контролю у глухих дітей може здійснюватися шляхом збільшення ролі тактильно-вібраційної, шкіряної чутливості та зорового сприймання.

Соловйов І.М., Шиф Ж.І. зазначили, що зорове сприймання глухих має значний розвиток в період шкільного навчання, але вагомим завданням постають і в дошкільний період. Формувальний експеримент показав, що внаслідок активного впливу створюються ефективні умови для подальшого впливу продуктивного розвитку слухового сприймання.

Надзвичайно важливу роль для компенсації порушень слуху набувають зорові сприймання. Зорове сприймання предметів розпочинається у практичній предметно-маніпуляційній діяльності дитини. Саме в цей час (одночасно) у дитини з'являється цілісний образ предметів і відбувається оволодіння відповідними позначеннями. Невміння скласти розрізну картинку із 2-5 частин дітьми 4-ох і навіть 6-ти років свідчить про труднощі і темп розвитку зорового сприймання.

Виявлено, що діти з вадами слуху зазнають труднощів у розумінні відтінків кольорів, повітряної перспективи, просторово-часових відношень між зображеними предметами, рухів, сюжету картинки, міміки, емоцій. Все це ускладнює розуміння дітьми оточуючого довкілля у причинно-наслідкових зв'язках.

Пізнання властивостей і якостей предметів, явищ, оволодіння узагальненими знаннями та вміннями, пов'язаними з орієнтуванням в навколишньому, відбуваються в процесі різних видів змістовної діяльності. На цій позиції базується сучасна система сенсорного розвитку дітей у вітчизняній науці (В. Н. Аванесова, Л. А. Венгер, А. М. Лебедева, Н. Н. Підд'яков, Н. П. Сакуліна та ін.)

Сенсорне виховання тісно переплітається з розвитком мислення дитини.

Еталонний підхід у сенсорному вихованні дозволив у експерименті апробувати ознайомлення з видами еталонів, оскільки вони маючи різні властивості, можуть бути спроектовані у організовані різні дії. Так, при ознайомленні з кольорами спектру і особливо з їхніми відтінками велике значення має самостійне отримання їх дітьми. При ознайомленні з геометричними формами істотною роль має прийом обведення контуру з одночасним зоровим контролем за рухом руки, зіставлення предмету і форми. Ознайомлення з величиною включає викладання предметів за ознаками величини: товщиною, довжиною, шириною, висотою та створення серіаційних рядів.

Сенсорне виховання за даними проведеного дослідження має здійснюватися в п'ять етапів, на яких розв'язуються

такі завдання:

- розрізнення форми предметів: круглої, трикутної, чотирикутної, овальної, ін.;
- вимірювання і порівнювання довжини, ширини, висоти предметів за допомогою складних і простих умовних мірок;
- розрізнення основних кольорів і їх відтінків;
- визначення місцезнаходження предметів;
- позначення словами ознаки предметів;
- орієнтування на аркуші паперу (ліворуч, праворуч, вгорі, внизу, в середині).

Основними вправами, що забезпечили в експерименті виконання вище наведених завдань виступають такі

еталонні вправи.

Розглянемо вправи для розвитку загальної моторики.

Вправи з елементів основних рухів:

- ходіння, біг, вправи в рівновазі, лазіння, стрибки, метання.
- кинути м'яч вгору і зловити двома руками, однією рукою;
- вдарити м'яч об стіну і зловити його двома руками, однією рукою;
- підкидати вгору повітряні кульки, намагаючись якомога довше утримати їх у повітрі;
- пройти за накресленою на підлозі лінією;
- скакати перемінно на одній нозі, на іншій;
- скакати на двох ногах, просуваючись вперед;
- повернутися тулубом направо і наліво;
- пролізти під натягнутою мотузкою;
- «Біг» на руках і ногах, як «жабка», як «качечка», як «ведмедик»;

Наведемо приклади для розвитку дрібної моторики:

- вправи на розвиток статичної координації рухів;
- «Гніздо» (пальці обох рук злегка зігнути і прикладені одні до інших, великі пальці прибрати всередину долонь);
- «Ліхтарики» (руки підняти вгору, кисті рук опустити, пальці розсунути, витягнути вниз, імітуючи форму ліхтарика);
- «Літери» (зобразити руками літери);
- «Замок» (з'єднати пальці обох рук в замок, потім роз'єднати);
- «Олень вітається» (схрещенні руки підняти вгору, пальці широко розсунути, головою і руками робити легкі

напівнахили);

- вправи на розвиток динамічної координації рухів;
- «Пальчики вітаються» (з'єднуються кінчики пальців обох рук - великий з великим і т. д.);
- «Пальцехід» (на полотні нашито 20 гудзиків - по 10 у 2 ряди, дитина натискає вказівними пальцями обох рук на

гудзики, імітуючи ходьбу);

- «Змагання з бігу» (середній і вказівний пальці зображують ноги бігунів);
- вправи на ритмічну організацію рухів, переключення;
- стискання і розжимання кистей рук;
- «Кільце - зайчик» (переходи з однієї статичної пози в іншу);
- «Барабанщик» - одна дитина відтворює теми за дорослим, всі інші - за дитиною;
- вправи на розвиток координованих графічних рухів;
- складання контурів предметів з паличок спочатку більш великих розмірів, а потім більш дрібних;
- складання ланцюжка;
- застібання і розстібання гудзиків;
- діставання намистин ложкою зі склянки;
- стирання гумкою намальованих предметів;
- затискання канцелярських кнопок в дерев'яний брусок;
- катання м'ячів-іжачків (з шипами);
- вправи для розслаблення рук;
- струшування води з кисті;
- погладжування кішки;
- «Чарівний мішечок»;
- «Хусточка для ляльки»;
- «Дізнайся фігуру»;
- «Дізнайся предмет по контуру»;
- «Здогадайся, що це за предмет»;
- «Знайди скриньку»;
- «Що в мішечку?»;
- «Що це?»;
- «Знайди предмет зазначеної форми»;
- «З яких фігур складається машина?»;
- «Килимок»;
- «Знайди предмет такої ж форми»;
- «Яка фігура зайва?»;

- «Визнач форму предмета»;
- «Палички в рядок»;
- «Найдовша, найкоротша»;
- «Розклади за розміром»;
- «Розстав по порядку»;
- «У яку коробку?»;
- «Якого кольору не стало?»;
- «Якого кольору предмет?»;
- «Збери гірлянду»;
- «Сплети килимок з кольорових смужок»;
- «Склади веселку»;
- «Нерозлучні кольори»;
- «Листя - зелене, ягоди - червоні».

З часом удосконалення практичних дій і навичок, оволодіння відповідними позначеннями, сприймання, диференційованість позначень та затримка розвитку мовлення не надає рівноцінної допомоги у розвитку всіх видів сприймання. Без спеціального навчання словесної мови і розширення кола уявлень про довкілля глухі та слабчучі дошкільники оволодівають диференційованим сприйманням предметів лише стосовно до тих предметів, з якими безпосередньо пов'язана їхня практична діяльність.

Значення сенсорного розвитку у дошкільному дитинстві є вагомим і визначальним для подальшого розвитку дітей з вадами слуху.

Саме дошкільне дитинство є сенситивним періодом для удосконалення розвитку сенсорного виховання, а саме: формуються уявлення про оточуючий світ, про зовнішні якості предметів (величину, форму, колір, положення у просторі), формування засад правильної оцінки змінюваності, серіації, цілісності.

Отже, сенсорне виховання в період дошкільного дитинства, яке базується на правильному виді діяльності (маніпулятивній) закладає підвалини оптимального темпу навчання і розвитку дитини з вадами слуху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бельтюков В.И., Нейман Л.В. Восприятие звуков речи при нормальном и нарушенном слухе. – М.: Просвещение, 1958. – 140с.
2. Венгер А.А., Выгодская Г.Л., Леонгард Э.И. Отбор детей в специальные дошкольные учреждения. – М.: Просвещение, 1972. – 143с.
3. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. вузов. – 5-е изд., стереотип. – М., 2000. – 456с.
4. Психология глухих детей / Под ред. И.М. Соловьева, Ж.И. Шиф, Т.В. Розановой, Н.В. Яшковой. — М.: Советский спорт, 2006. — 448 с.

УДК: 376-056.264:615.8

ІСТОРІЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ В СИСТЕМІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ЛОГОПЕДА

Потапенко О.М.

кандидат педагогічних наук
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті розглядається історія логопедичного масажу в системі корекційної роботи логопеда.

В статье рассматривается история логопедического массажа в системе коррекционной работы логопеда.

The article examines the history of speech therapy massage in the correctional work speech therapy.

Ключові слова: логопедичний масаж, прийоми масажу, логопедична робота, історія логопедичного масажу.

Ключевые слова: логопедический массаж, приемы массажа, логопедическая работа, история логопедического массажа.

Keywords: logopaedic massage, massage techniques, speech therapy, history of speech therapy massage.

Логопедичний масаж – активний метод механічного впливу, який змінює стан м'язів, нервів, кровоносних судин і тканин периферичного мовленнєвого апарату. Логопедичний масаж являє собою одну з логопедичних технік, що сприяє нормалізації вимовної сторони мовлення і емоційного стану осіб, які страждають мовленнєвими порушеннями. Логопедичний масаж входить в комплексну медико-педагогічну систему реабілітації дітей, підлітків і дорослих, що страждають мовленнєвими порушеннями.

Масаж використовується у логопедичній роботі з особами, у яких діагностовано такі мовленнєві порушення, як дизартрія, в тому числі її стерті форми, ринопалія, заїкання, а також порушення голосу. У цілому масаж застосовується у